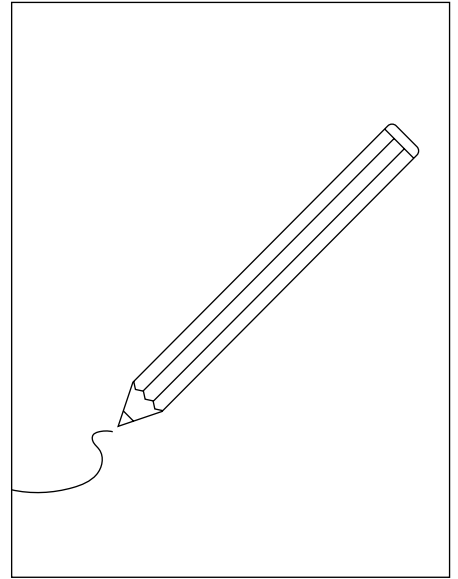

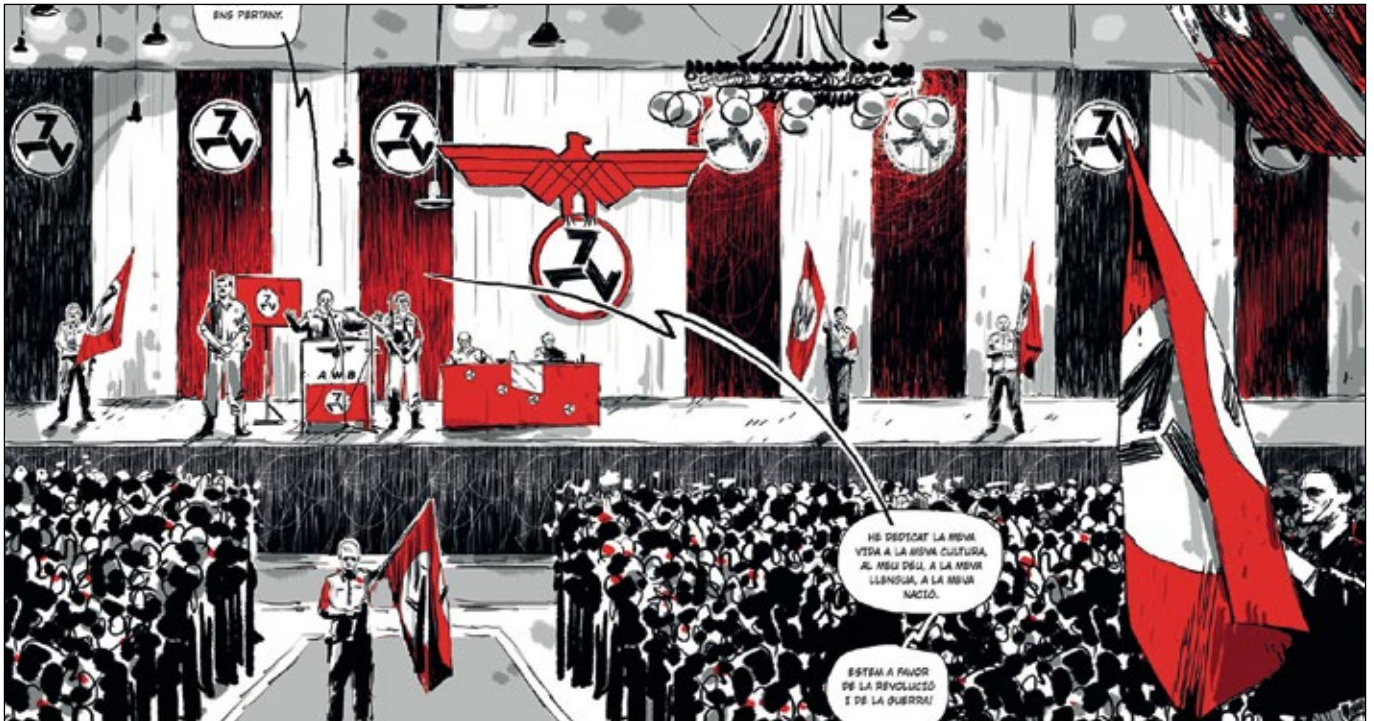
EL PERIODISME QUE ES DIBUIXA

El còmic i la il·lustració s'alien amb els periodistes per explicar històries des d'una altra perspectiva

TEXT FRANCISCO J. RODRÍGUEZ BAENA

Hi ha moltes maneres d'explicar una informació, i el dibuix, ja sigui amb il·lustració o mitjançant el còmic, pot ser-ne una. Als Estats Units i a França, ja hi ha autors i experiències consolidades, mentre que a casa nostra a poc a poc aquesta opció diferent, moderna i que trenca convencionalismes està obrint-se camí en l'àmbit periodístic. La tasca que estan fent editorials com Comanegra o Pagès Editors, per una part, o els premis de la llibreria Finestres i el del diari *ARA*, per una altra, demostren que hi ha un públic a qui agrada gaudir de les potencialitats que el dibuix aporta a una història.

Un detall del còmic *Mandela i el general* (Comanegra), sobre la figura de Nelson Mandela, elaborat per John Carlin i Oriol Malet.

Abans de l'adveniment de la fotografia, les cròniques i notícies anaven acompanyades d'il·lustracions. De fet, moltes guerres del segle XIX van ser immortalitzades per dibuixants enviats a les zones de conflicte que, com els actuals fotoperiodistes, eren els encarregats de posar cara a la contesa. Així va passar, per exemple, durant la guerra civil nord-americana (1861-1865), quan molts artistes, com Alfred Waud o Frank Vizetelly, van arribar al front armats amb quadern i carbonet per captar el dramatisme de la guerra. La fotografia, però, va anar guanyant espai, fins a convertir-se en la companya inseparable de la premsa. Tant és així que el dibuix als diaris va quedar relegat a les tires còmiques o les vinyetes satíriques que, amb molt d'orgull i de professionalitat, hi han mantingut viva la flama artística.

No obstant això, els darrers anys, hi ha hagut un canvi de paradigma respecte de la consideració del dibuix a l'hora d'explicar històries. És a dir, s'ha estès el convenciment que, a través de formats com la il·lustració o el còmic, es poden explicar tota classe de qüestions. "És un llenguatge amb un gran potencial expressiu que permet visualitzar coses que no es poden fer en un reportatge escrit", destaca Xavier Serra, periodista de l'ARA, especialitzat en còmic i cinema.

Pel que fa al còmic, el procés va començar als anys vuitanta i noranta del segle passat, amb figures referents com Joe Sacco, dibuixant maltès resident als Estats Units. "Abans d'això hi havia una no-ficció al còmic, però sense la mirada periodística que va aportar Sacco", recorda Serra. A partir d'aquí, el gènere va anar creixent, amb títols mítics de Sacco com *Palestina o Gorazde: zona protegida*.

Amb els anys, van sorgir iniciatives d'èxit com la revista francesa *La Revue Dessinée*, fundada el 2013, com a nexa entre dibuixants de còmic i periodistes i que té una versió italiana també reeixida. L'editor en cap de la revista, Franck Bourgeon, acostuma a dir que els lectors "esperen una altra mirada al món", que és el que precisament els ofereixen de manera trimestral a través del format de còmic, historietes i notícies dibuixades de la revista. Per tot plegat, Serra parla de la "normalització del còmic periodístic", tot i que avisa que, almenys de moment, a Espanya i Catalunya es tracta d'un àmbit encara poc explorat.

AMB EL QUADERN SOTA EL BRAÇ

Una altra disciplina artística que reflecteix la realitat a través del dibuix és l'*Urban sketching*, un gènere que consisteix a fer i compartir dibuixos de ciutats i paisatges que es visiten. Va ser Gabi Campanario, resident als EUA des de fa vint-i-cinc anys i hospitalenc de naixement, qui va posar-lo en marxa quan va arribar a

Seattle fa uns quinze anys. "Tot era nou i atractiu, i em vaig posar a dibuixar allò que veia", rememora Campanario, que té una llarga trajectòria en el món de la premsa i que actualment treballa al *Seattle Times*. Aquella acció, i el fet de compartir les seves obres en fòrums d'Internet, va ser l'inici d'un moviment amb adeptes a tot el món.

ABANS DE LA FOTOGRAFIA, AL SEGLE XIX, MOLTES GUERRES EREN IMMORTALITZADES PER DIBUIXANTS QUE EREN ENVIATS AL CONFLICTE

"Una fotografia capta un moment, mentre que un dibuix capta una seqüència durant un període de temps", explica Campanario. No critica, ni de bon tros, la fotografia, sinó que defensa les potencialitats d'una il·lustració. "*L'Urban Sketching* condensa diferents òptiques en una mateixa escena, tu ets el teu propi editor", comenta Campanario, que reflexiona sobre allò que aporta un dibuix. "Provoca reaccions diferents i arriba al lector de manera especial", defensa.

UN TÀNDEM A L'ALÇA

Sigui com sigui, la relació entre el periodisme i la il·lustració o el còmic és cada cop més estreta a casa nostra. Ho demostren els nombrosos treballs conjunts entre periodistes i dibuixants, un tàndem que cotitza a l'alça i que requereix una sensibilitat "molt bèstia" dels dos professionals respecte de la feina de l'altre, tal com destaca Oriol Malet, que dirigeix l'aposta pel còmic en català de l'editorial Comanegra i és col·laborador habitual a *La Vanguardia*. Ho diu amb la veu de l'experiència, la d'un dibuixant que ha

EL CÒMIC PERIODÍSTIC I DE NO-FICCIÓ ESTÀ AGAFANT VOLADA A CATALUNYA. EL PREMI FINESTRES I EL DE L'ARA EN SÓN LA PROVA

estat parella de ball de més d'un periodista per tirar endavant un còmic. Així va passar amb John Carlin, amb qui, el 2019, va editar *Mandela i el general*, un *best-seller* il·lustrat que narra el camí cap a la pau a Sud-àfrica.

"A vegades fa falta un guionista pont, o bé un dibuixant que sigui versàtil i capaç de transformar informació periodística en un guió de còmic", destaca Malet. Hi coincideix la Susanna Martín, una il·lustradora que va fer tàndem amb el periodista Jordi de Miguel per fer un còmic sobre la presó Model. *Històries de la Model* és una

obra publicada enguany i editada per l'Ajuntament de Barcelona, en coordinació amb *Crític*, que condensa la turbulenta trajectòria històrica d'aquest penal. "La relació amb el Jordi va ser molt fàcil, perquè va demostrar respecte des del minut u per la feina

"FA ANYS QUE VEIG QUE FORÇA CAPÇALERES FAN SERVIR EL CÒMIC PER EXPLICAR HISTÒRIES QUE NO PODRIES FER DE CAP ALTRA MANERA" Oriol Malet

d'il·lustració", assenyalava Martín. "El periodista fa la partitura i la il·lustradora ha de tocar-la", argumenta, al seu torn, De Miguel, que considera que l'informador "també és dibuixant". "Jo penso la vinyeta perquè ella pugui buscar solucions a llocs on t'has encallat", destaca.

De fet, aquest *Històries de la Model* ens serveix per endinsar-nos en les dinàmiques de feina entre periodistes i dibuixants. En el seu cas, hi ha un treball previ de documentació i entrevistes als protagonistes de la història. Tot això va donar com a resultat un

Un detall del còmic *Històries de la Model*, del periodista Jordi de Miguel i la il·lustradora Susanna Martín

HOMENATGE A JOSEP MARIA SERRA

El 6 de maig, es van complir cent anys del naixement del dibuixant Josep Maria Serra i el Col·legi de Periodistes celebra enguany aquesta efemèride. Nascut a la Garriga, va ser un referent de la il·lustració a Catalunya. No debades, va col·laborar a publicacions com *El Correo Catalán*, *La Hoja del Lunes*, *TBO*, *Mundo Deportivo* o *Fotogramas*, entre moltes altres.

Per homenatjar-ne la figura, de cara a la tardor, està previst que la seu del Col·legi a Barcelona aculli una exposició amb els seus treballs. La mostra està comissionada pel dibuixant Jaume Capdevila, àlies *Kap*, que destaca que Serra va ser un autor "polifacètic", encara que va tenir mala sort amb el temps que li va tocar viure, després de la Guerra Civil, amb el franquisme. Capdevila espera que aquesta exposició ajudi a treure de l'oblit un dibuixant que feia caricatures "molt modernes, picassianes".

guió elaborat per De Miguel, que va servir a Martín per reviuere el passat de la Model a través del dibuix. "Fer un guió és com escriure un reportatge", resumeix De Miguel. "Cal rigor per transmetre el lloc tal com era", afegeix. Així i tot, els detalls no ho són tot. "Estem fent art", recorda el periodista, que defensa que la il·lustració "mai es correspondrà al 100% amb la realitat", així com el periodisme "tampoc reflecteix la realitat tal com és", reflexiona De Miguel. És allò que deia Josep Maria Planes els anys trenta, quan es referia als detalls d'una història, els quals eren importants sempre que no se la carreguessin. "És una tensió maca entre els dos mons", conclou De Miguel.

D'altra banda, Malet ho té clar. "Primer és el guió", repeteix una vegada darrere l'altra, ja que aquest "és el que demana si el dibuix ha de ser molt virtuós". I és que, sovint, una il·lustració de molt alta qualitat pot descentrar o "molestar" el lector a l'hora de seguir la història.

Parlem sobre aquest tema amb el Jaume Barrull, de Pagès Editors, que destaca com el guió està agafant un pes crucial en el procés d'elaboració d'un còmic. "Primer mirem qui explica la història, i després ja busquem qui la dibuixa", detalla Barrull, que afirma

Portada i detall de *8 hores*, de Pepe Gálvez i Alfonso López, sobre la figura de Salvador Seguí

que el còmic periodístic i de no-ficció està agafant volada a Catalunya. “La història la tenim abans que l’il·lustrador”, referma. Amb tot, Malet considera que cada binomi periodista-il·lustrador ha de funcionar amb la seva pròpia dinàmica i que no hi ha receptes que assegurin l’èxit. “Ha de ser una relació bidireccional”, reitera.

EL CÒMIC I LA PREMSA

Ara bé, més enllà del còmic periodístic, quina és la relació d’aquest gènere amb la premsa? De Miguel apunta a la importància que un mitjà de comunicació digital com *Crític* aposti pel còmic per explicar històries. En aquest sentit, la sensibilitat de la premsa espanyola i catalana envers aquest gènere sembla que creix. Són “l’excepció”, avisa Serra, tot i que configuren un “xup-xup”, en paraules de De Miguel, que fa pensar que anem pel bon camí.

Sobre aquesta qüestió, Malet —que manté una “batalla personal” per potenciar la relació entre el còmic i el periodisme— es mostra optimista. “Fa molts anys que veig que força capçaleres fan servir el còmic per explicar històries que no podries fer de cap altra manera”, aporta l’il·lustrador, que destaca que *La Vanguardia*, on col·labora des de fa uns anys, “ha publicat diversos reportatges en versió còmic”. Qui també reivindica la feina del seu mitjà en aquest àmbit és Serra. En aquest sentit, recorda que l’*ARA* elabora, amb motiu del Saló del Còmic, una edició completament il·lustrada. “No hi ha fotos, tot són dibuixos i reportatges en forma de còmic”, assenyalava Serra, que creu que “val la pena intentar sortir de les convencions per no fer un diari avorrit”.

Tanmateix, no podem caure en l’engany de pensar que és ara quan el còmic està trobant acomodament a la premsa escrita. Ens ho recorda Malet, que reivindica les vinyetes de sàtira política i les tires còmiques dels diaris. “El còmic és cosí germà de la premsa; el còmic és periodístic”, sentència. Amb tot, hi ha qui pensa que encara hi ha molt de camí per recórrer. “Els mitjans de comunicació tradicionals no han descobert encara la potencialitat del dibuix”, apunta Campanario, que aprofita per reivindicar la feina de George Butler, artista que ha captat amb el seu llapis la desolació de la guerra a Síria i Ucraïna als diaris. “El dibuix ofereix quelcom diferent, cadascun és irrepetible”, defensa Campanario.

TRENCANT BARRERES

Un altre aspecte en el qual coincideixen tots els protagonistes d’aquest reportatge és que el còmic i el dibuix són llenguatges amb moltes possibilitats. Malet reivindica que a través de les vinyetes es poden explicar temes de tota classe. “És que no és una manera de rebaixar la complexitat d’un tema”, assevera Serra, que va més enllà i afirma que el llenguatge gràfic, a vegades, “permet transmetre més”.

“Som en un bon moment per trencar malentesos relacionats amb el còmic”, coincideix De Miguel, que el considera “una eina eficaç de transmetre històries”. Aquest periodista, de fet, posa sobre la taula l’etern prejudici que hi ha sobre les vinyetes, considerades un gènere menor, adreçat a explicar historietes de superherois o per a infants. “Hi ha un públic adult que vol històries potents, ja que potser abans no s’estaven explicant grans relats als còmics”, proposa Barrull, que fa valer la tasca de Pagès Editors i la seva línia de còmics que busquen “explicar històries, en català, siguin les que siguin”.

“ELS MITJANS DE COMUNICACIÓ TRADICIONALS NO HAN DESCOBERT ENCARA LA POTENCIALITAT DEL DIBUIX” Gabi Campanario, *Seattle Times*

També, Malet, des de Comanegra, explica que se sol centrar en un *target* de lector que no llegeix còmic, “però que s’hi pot sentir atret per un de periodístic”. I posa l’exemple de França, on diu que han “intel·lectualitzat el còmic” fins al punt que hi ha gent que se’n compra perquè els interessa el tema que tracten, i no tant perquè en siguin lectors assidus. “Jo vull ser a totes les llibreries, no només a les especialitzades”, assegura.

Sigui com sigui, la importància del còmic periodístic es fa cada cop més palesa a certàmens com el Premi Finestres o bé el Premi *ARA* de Còmic en català, del qual Serra n’és el coordinador, i on el pes d’aquest subgènere del còmic és cada dia més **Ç**